տեն ստուգիւ ամենագովելի գրական գործը պիտի արտադրէ Մեհրապեան, Ապրիլեան Եղեռնի արիւնոտ դիւցազներգութեամբ:

Հ. Վ. Ց.

ԱԳՐՈՂ ՇՈՒՇԱՆՆԵՐ. — Նուարդ Օտանեան — Նազենի Տէր Միքայէլեան. Եւնիքն Սիթի, Ն. Ճ. 1947:

Երկու քոյրեր են այս գրքին հեղինակները, մին Ամերիկա՝ միւսը Փարիզ: Առաջինը օժտուած բանաստեղծի խմորով, միւսը արուեստով աւելի յզկուած ու լեզուով աւելի կատարեալ, միասին կը կազմեն ամբողջութիւն մը որ կարելի է հաճոյքով կարդալ:

Անշուշտ Կուրզինեաններու եւ Սիպիլներու հաւասարելու յատկութիւն չունին, բայց անոնց խոնարհ հետեւորդներն են եւ մեր փափուկ սեռին այսօրուան լաւագոյն ներկայացուցիչները՝ Մարի Աթմաճեանի հետ, արտասահմանի մէջ, եթէ չուզենք նկատել Հայաստանի գրողներու մէջ շնորհալի Կապուտիկեանը:

Զարուհի Գալէմքեարեանը իր յառաջաբանին մէջ ներողամիտ հոգիով վարուած է բանաստեղծուհիներուն հետ, քիչ մը կարելի էր աւելի մատնանշել թերութիւնները, ոչ իբր պարտաւանք այլ ցուցմունք՝ որ ապագային աւելի խորք եւ արուեստ ունեցող հրատարակութեամբ հրապարակ ելլեն:

60 քերթուածներէ կազմուած է Նուարդ Օտաճեանի բաժինը, բոլորն ալ իր հոգեկան ապրումներն են, իր ներքին կեանքը, զգացումները եւ մեր կեանքին անարժանելի վիշը:

Առաջին քերթուածը Նկարիս առջեւ ներշնչուած է, բայց քանի մը տաղաչափական թերութիւններէ, ինչպէս նաեւ Գիւղի տխրութիւնը: Լաւ է Մատուռը, բայց անյաջող կը վերջանայ: Զգացուած քերթուած մ'է նաեւ Մեխակներուն հետ: Դժբախտաբար իր բոլոր էջերուն մէջ Նուարդ Օտաճեան շատ ելեւէջներ ունի, անհաւասար են իր ներշնչումները, ոսկին աւազին խառնուած, երբեմն անխնամ, առանց յզկումի գրուած, հակառակ որ հեղինակուհին զուրկ չէ Մուսաներու շնորհքէն:

Ես պիտի չուզէի հրատարակութեան տալ Բաժանում, երկու գիներով, Զուլի, Հոգին, կեանքը փոքրորիկ երգերը:

Ընթերցողը պիտի կարծէր Ն. Օտաճեանի քերթուածներուն մէջ կարդալ մի միայն ծաղիկի, սիրոյ, փափկութեան երգեր, կնոջական զգայուն սիրտը տեսնել, թափանցիկ վտակներու պէս եւ գրաւիչ գարնան առաջին շողերուն նման, սակայն Հեղինակուհին առնական չունչ մ'ունի, կը սիրէ խորհրդաւոր գաղտնիքներ, կեանքը ինչպէս որ է, իր բիրտ եւ տխուր դէմքերով, կ'երգէ ծովը, իր յաւերժական մռնչիւններով, կ'երգէ վիշը սրբազան համակամութեամբ եւ խոնարհ գանգատներով հոգիներու թշուառութիւնն ողբալով:

1947ին գրուած քերթուածները աւելի կատարեալ եւ հասուն մտքի ծնունդ են. Երազը լաւ կը սկսի եւ դէպ կը վերջանայ, Վարուժան եւ Սիամանթo քիչ յաջող է: Գեղեցիկ են Ցովուն, Հայաստանին, Շուշանները Արարատին:

Գիրքը կը փակուի Նոր աշխարհ մը քերթուածով, նիւթը իր ուժերէն վեր է, ծանր ու շատ խորհրդածութիւններու կարօտ, դիւցազնավէպի հանդերձը պէտք էր ունենար եւ մտքի խորութիւն, Օտաճեան չէ յաջողած այս քերթուածին մէջ:

Նուարդ Օտաճեանի կը պակսի հայերէնի լաւ տիրապետութիւն, քերթուածները յզկելու խնամք եւ քաջութիւնը անարժանները դուրս վտարելու իր հաւաքածոյէն: Պէտք է խիստ ըլլալ իր անձին դէմ եւ ուրիշներէն ներողամտութիւն չսպասել: Իր մէջ կայ գրելու շնորհք, ներշնչում եւ տաղանդ: Կը սպասենք լաւագոյն երկերու:

Իր քոյրը, Օր. Նազենի Տէր-Միքայէլեան, 50 քերթուածներով կը ներկայանայ ընթերցող հասարակութեան:

Գրեթէ համանման նիւթեր մշակած է. աւելի լայն հորիզոնով՝ թէպէտ նուազ փորձառութեամբ կեանքի եւ նուազ փորձուած վշտերէն:

Ունի ազնիւ բացատրութիւններ առանց իմաստութեան, առանց կապակցութեան: Զինքն առաջնորդած է գրելու մարմաջը եւ ոչ ինքնարուխ ներշնչումը. մեծ ճիգ թափեր է տուզերը քովէ քով շարելու. սիրտը սակայն բացակայ է, միտքը մոլորցնող:

Մարդ ծնունդով բանաստեղծ կ'ըլլայ եւ ոչ տաժանակիր աշխատանքով: Սակայն ամենը օրիորդը կառչած ստուածներու քղանցքին՝ խոստումնալից յոյսեր ունի ապագայի մասին:

Առաջին քերթուածները եկեղեցին, Հայրենիքիս, Դպրոցասէրին, Շաբաթաթներ, հակառակ նիւթերու գրաւիչ հանգամանքին, չեն յաջողած: Բառերու կուտակում, ածականներու վաչա մը, որ բան չեն ըսեր, այլ կը ճապաղցնեն, եւ խորքի պակասը լեցնելու կը ծառայեն:

Ահա իր Մեր եկեղեցին քերթուածին առաջին տունը.

Խորանէն վեր, խորութեան մէջ գրմրկթին
Աստուածակերտ ձեռք մը Աստուածն է գրծեր.
Սեւեռաբիր, ամպածրրար, լուսահեր
Սիրածորան ու լուսատու ամէնքին:

Հինգ ածական մէկ տան մէջ:

Լաւագոյն են իր Դաշտի ծաղիկները, Պիլիբիս: Սակայն են Բաղձանք եւ Ցառ, նորէն թարթէ քերթուածներու երկարութիւնը, մին 24 վանկով՝ միւսը 20 վանկով: Ճաշակի խնդիր է:

Ընդհակառակն Երազ եւ Շարժանկար ոչ իրենց հնդոտնեայ եւ քառոտնեայ կազմով տաղաչափական մարգանքներ են եւ ոչ լուրջ քերթուածներ:

Մենք գիրքը կը գոցենք այն տպաւորութեամբ թէ կարելի է կոչել Օր. Նազենին ընթերցումով զարգացած մէկը, գրականութիւնը սիրող եւ նրա սիրուած անոր պաշտամունքին, ինչպէս հնօրեայ քրմուհի մը, սակայն իր ազօթքը Մուսաները չեն լսեր եւ իր խունկը չի հասնիր մինչեւ աստուածները:

Հ. Վ. Ց.

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՈԳԻՈՅ

Հ. ԹԱԴԷՈՍ Վ.ի ԹՈՄԱՃԱՆ

(1864-1948)

Տարւոյս Մարտի 19ին իր մահկանացուն կնքեց Հ. Թադէոս Վ. Թոմաճան իր հոգեկից Հայրերու հովանիին մէջ, հալած ու մաշած երկարատեւ հիւանդութիւններէ եւ յատկապէս գժուարաշնչութենէ (asma), որ զինք տառապեցուց եւ հուսկ վերջին երկու տարիները անշարժ դամեց անկողնին:

Իր տառապանքին մէջ, սակայն, պահեց նա միշտ համակամ ստուածային կամքին, ափոփուած իր հոգեկից Հայրերու սիրալիր խնամքներէն եւ այն դուրգուրանքէն, զոր իրեն շռայլեր էր Միսրանուհիւնը՝ որպէս մայր իր մանկութենէն մինչեւ իր կեանքի վերջին պահը:

Իսկապէս մահը իրեն համար եղաւ «Մահ խմացեալ՝ անմահութիւն», որովհետեւ ինքնին զուշակեց վճռական ժամը որ հնչելու վրայ էր, խրկեց Եկեղեցւոյ Ս. Խորհուրդները, ու զօրացած ամենցմով եւ եղբայրակիցներու խնկարոյր ամենցմով, հեզօրէն փակեց իր բիբերը Յիսուսի զոթքներ

խիթարեան վարժարան մը հիմնելու դիտումով, բայց դժբախտաբար փորձը անյաջող կ'անցնի եւ կը ստիպուի դառնալ Կ. Պոլիս, ուր կը մնայ քաջուած մեր միւս Հայրերուն հետ ազգային մեծ աղէտի օրերուն (1914–1919)։ Զինադադարին վանքին համար սահմանուած աշակերտներու խումբի մը հետ կը դառնայ Ս. Ղազար եւ անոնց դասախօսակ կը կարգուի, եւ միանգամայն խորհրդական վանքի Կեդրոնական Վարչութեան մէջ (1921–29)։

Իր կեանքի ամէնէն գործունեայ եւ բեղուն մէկ շրջանն ալ է Մուրատ–Ռափայէլեանի տեսչութիւնը, զոր վարեց 1923–1929ին, նուիրելով ազգին բազմաթիւ ընտիր աշակերտներ։

1929–30ին Միլանի մեր Ուսանողաբանի մեծաւորն է, յաջորդ տարին դարձեալ դասախօսակ վանքի աշակերտութեան (1930–1931) եւ ապա հոգեւոր հայր Մ.–Ռափայէլեանի սանելուն (1932)։ Վերջին թուականէն մինչեւ իր երջանիկ փոխումը առ Աստուած (1932–1948) վանք քաջուեցաւ դարմանելու իր հիւանդութիւնները՝ նուիրուելով միանգամայն իր նախասիրած գրական երկերուն։

Ինչպէս կը տեսնուի համառօտ կենսագրականէն, ողբ.ը յիսուն տարիներ նուիրուեցաւ հայ սերունդին դասախարակութեան մեր վարժարաններուն մէջ, ամէնուրեք մացնելով կարգ, կանոն, ոգեւորութիւն, զարկ տալով ուսման եւ բարեկրթութեան՝ մրցանակներով, հանդէսներով, բեմադրութիւններով, եւ հանդիսանալով միշտ քաջ եւ հմուտ ուսուցիչ հայագիտական ուսումներուն։

Դաւառներուն մէջ իր օծուն քարոզներով, գրոյցներուն մէջ իր ճառերով գիտէր հոգիներուն սիրցնել կրօնքի եւ ազգութեան սրբութիւնները։

Կարելի չէ աւարտել մեր համառօտ կենսագրականը առանց ակնարկելու Հայ Գրի մշակին որ իր մէջ կը յայտնուէր այնքան ցայտուն։

Հ. Թադէոս Թոմասեան կը ներկայանայ վերջինը Մխիթարեան նոր–դասական կամ օտար բառով ումանիստ գրոցին. եւ իսկապէս վերջինն է որ դասական թարգմանութիւն մը տուաւ մեզի Սիւքրեանէ, Ճարեանէ եւ Գանթարեանէ վերջ, ըսել կ'ուզեմ Պուլոյի «Արուեստ բերբողական»ի գրաբար գեղեցիկ թարգմանութիւնը զոր հրատարակեց «Բազմավէպ»ին մէջ 1888–1889 տարիներուն։ Մինչեւ այն մինչոց գարձաւ մէկը աշխարհարարի նոր շրջանին զարգացման մղում տուողներէն եւ այդ ուղղութեամբ ոչ միայն գրեց վճիռ ու մաքուր լեզու մը — ինչպէս յայտնի է «Բազմավէպ»ի մէջ հրատարակած յօդուածներէն — այլ նաեւ պատրաստեց ընտիր քերականութիւններ աշխարհարարի կերպաւորման վերջին ձեւերով եւ կանոններով։

Ու այսպէս իր մէջ կը յայտնուի հայ լեզուի հինին ու նորին մշակողը, հին ու նոր լեզուին հոգին եւ նկարագիրը քանդակողը գրարարի եւ աշխարհարարի քերականութիւններովը։

Այսքան չարժուն եւ զոհաբերուած կեանք մը բնական է թոյլ չէր կրնար տալ գրական մեծ արդիւնարերութեան. ահա ատոր համար ցանցառ են իր երկերը։

Ստորեւ կը նշանակենք պատկերը իր աշխատութիւններուն, որոնց մեծ մասը դասական գրաբարով ընտիր թարգմանութիւններ են երեւելի հեղինակներու քերթուածներուն, հրատարակուած «Բազմավէպ»ին մէջ. այսպէս, Մահ Յովհաննայ տկիրք (1885, 266) թրգ. գր., Գետնադամբարի Հռովմայ (1886, 56) թրգ. աշխ., Սովն Փարիզու (1887, 346) թրգ. գր., Արուեստ բերբողութեան Պուլոյի (1888–1889) թարգմ. գր., Պատերազմ (1890, 259) թրգ. գր., Շահեկանութիւն գեղեցիկ դպրութեանց (1890), Մանկավարժութիւնը ժողովրդական դասակարգերու մէջ (1891), Յաւերակս կործանեալ եկեղեցւոյ (1889, 111) գր., Մը անուրոշ յօդը (1890, 277) եւն. եւ 1889–1893 տարիներու «Օրացոյց»ներուն քերթուածները։

Վերջին տարիներուն, բացի իր «Ոտանաւոր վերջրանքներ մանուկներու համար», ինքնագիր թէ թարգմանածոյ կատարներէն («Բզմ.» 1932 – 1946) տարբերեալ յօդուածներ կրօնքի ջատագովութեան, օր. Անտեղի բարբանջանք կուսակրօնութեան դէմ (1932, 125), Արարչութեան եւ փրկագործութեան դէմ Սաղիմեան վ.ի մը սայթաքումները (1936, 49), Սաղիմեան վեղարաւորին սայթաքումները (զառանցանքները) Քրիստոսի յարութեան եւ փրկագործութեան դէմ (1936–1937)։

Բարոյական – կրթական նիւթեր, օր. Քրիստոնէական դաստիարակութիւնը արդիական ըմբռնումներու հանդէպ (1933, 71–530), Անկրօն դաստիարակութիւնը մեծագոյն աղէտ մարդկային ընկերութեան (1938, 121, 216)։

Կենսագրական կամ այլ երկրորդական նիւթերէ զատ՝ Յուշեր եւ Նիշեր Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի կեանքէն (1939, 37, 122)։

Եւ իրը լեզուական, նկատմամբ աշխարհարարի՝ Արդի հայերէնին պահանջներն ու նահանջները (1937, 179), Համառօտ ակնարկ մը ներկայ հայերէնին վրայ (1944, 15, 69), եւն.։

Բացի «Նախագրունք հայ–գրաբար քերականութեան» (1892) եւ «Առաջին քայլ ի գրոց բարբառ» (1894) ծանօթ երկերէն, վերջերս հրատարակեց «Գործնական քերականութիւն արդի հայերէնի» (1944), ինչպէս կանխաւ թատերական պրակներ՝ «Զարմանելը», «Անմեղութեան յաղթանակը», «Զգացումայր կամ մոռացկոտ իմաստակը», «Գիրթիւն», «Խելքի պակասը քակիր վնաս է», «Պղտիկ դղրը» եւ այլն։

Անտիպ կը մնան դասախօսութեան համար պատրաստուած գործեր՝. Նամակագրութիւն, Գրագիտութիւն, Պատկեր ընդհանուր գրականութեան, երկար չարք մը բեմախօսութիւններու եւ քարոզներու, եւ հուսկ Աշխարհարարի ուսումնասիրութեան տառգծներ, եւ մանաւանդ իր ինքնակենսագրութիւնը «Անձնապատում» տիտղոսին տակ։

Ահա մարդը եւ իր գործերը՝ որոնք մեզի կը ցուցնեն անոր ազնուական հոգին ու անձնուէր տիպարը, հարազատ զաւակը Մխիթարայ որ գիտցաւ օրինակով, խօսքով ու գրչով տալ իր նպատակը Կրօնքին՝ որուն անբասիր պաշտօնեայ էր, Հայ ազգին՝ որուն զաւակներուն եւ լեզուին սիրահար մշակ էր։

Սրտագին է մեր տենչն ու ազօթքը որ Աստուած իր յաւերժական ուրախութեանց մէջ փառաւորէ յոյժ սիրելի Հ. Թադէոս Վ.ը որպէս հաւատարիմ ծառայ իր Ուխտին ու իր Ազգին։

Հ. Ե. Փ.

ՀՍՍՌ-Ա.Ա.Ա.ԿԿՊ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

ԱԲԵՂԵԱՆ ԳԿՏ. ԱՐՏԱՇԷՍ. – Հայաստան և դրացի երկիրներ. Է. տպագրութիւն, Շուշագրատ, 1948. (քաղաքական, լեռնագրական և ջրագրական գունաւոր 3 քարտէսներ)։

ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ԳԿՏ. Ց. – Պատմութիւն Հայոց. Պուէնոս Այրէս. 1947, էջ 563։

ԳԱԼԷՆՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆ. – Ակնայ Բարքերն ու զաւառաբարբառը (Պատմուածքներ)։ Հալէպ. 1948, էջ 148։

ԳԱՌՕՆԷ ԱԲԱՄ. – Աշնանամուտ (Երկերի ժողովածու)։ Թեհրան. 1948, էջ 223.

ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՅԱԿՈԲ. – Հայրենական Համանուազ. Շարք Ա. Ֆիլատէլֆիա. 1948, էջ 31։

ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ ԹՈՐԷՆ. – Կարօտի երգեր։ Փարիզ. 1948, էջ 93։

ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ Վ. – Սրտի Պահեր (1919–1939)։ Խմբագրատ. 1941, էջ 141։

ՀԱՊԷՇԵԱՆ Վ.ԱՌԱՆ. – Դաստիարակութիւն ու ժառանգականութիւն, Պէյրութ. 1947, էջ 29։

ՊԱԼՃԵԱՆ Կ. – Մուսա լեռան հայերը Ֆրանց Վերֆէլի վէպին մէջ, Պուքրէշ. 1940, էջ 62։

ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ Ա. – Հայ Եկեղեցւոյ տաղնապը և անոր պատասխանատուները։ Պոսթըն, 1936, էջ 440։

ՏԻՍԱՆ ՍԱՐԳԻՍ. – Հայկական ժամ (Գ. Տարի)։ – Նիւ Եորք. 1947, էջ 148։

ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍ. – Հայաստան և Հայ ժողովուրդը դարերի մէջով։ Հատոր Ա. Փարիզ. 1947, էջ 447։

ՍԱԲԱՏԻՆԻ ՌԱՖԱԷԼ. – Ակարամուշ – Ցիշատիրականը. (Քրտմ. Պարսիզեան Աբրմէն)։ Բոստոն. 1937, էջ 459 + Ե։

ՐԸՆԳԱՐՋԱԿ ՏԱՐԵԳԻՐՔ. – Ս. Փ. Ա. Հիւանդանոցի. Նոր Շրջան Իդ. Տարի. 1948. Խմբանպուլ. 1947, էջ 431։

ՐԸՆԴԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ և Հաշուեկիրս 34րդ տարեշրջանի Հ. Բ. Ը. Մխիթեան (1939)։ Նիւ Եորք. 1948, էջ 40։

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՅՈՒՅԱԿ գիրքերու Ա. Յակոբեանց տպարանին. Երուսաղէմ. 1948, էջ 52։

ՕՐԱՑՈՑՑ 1948 Նահանջ Թուին. Երուսաղէմ. 1948, էջ 244։

Abeghian Dr. Artasches. - Geschichte Armeniens, Ein Abriss. Stuttgart. 1948, s. 63.

Ի ՄՕՏՈՅ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Հ. ԿԻՒՐԵՂ ՔԻՊԱՐԵԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հ. ՄԵՍՐՈՊ ՃԱՆԱՃԵԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ
ՄԱՅՐ ՅՈՒՅԱԿ
Հայերէն ձեռագրաց Երուսաղէմի
Սրբոց Յակոբեանց վանքին

ՎԱՆԱՏՈՒՐ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ
(բանաստեղծութիւններ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ՈՍԿԵՂԷՆ ՀՈՒՆՁՔԸ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Վահան Մալէզեանի Յառաջաբանով
կողք՝ նկարիչ Արմէն Տարսոնի
Շքեղ տպագրութիւն. Գին՝ 50 սենթ
Դիմել հեղինակին.
3622 Spring Garden
PHILADELPHIA 4, Pa

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԷՆ ԸՆԴ ՄԱՄԼՈՎ
ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ Բ. ՇԱՐՔ
Յառաջաբան Արամ Երեմեանի։
ԱՐԻՒՆՈՏ ԱՆԱՊԱՏ (ընդարձակ վէպ)
Յառաջաբան Փրոֆ. Գէորգ Սարաֆեանի։

digitised by A.R.A.R.@